
ADALÉKOK LOSONCZ MIKLÓS GLOBALIZÁCIÓVAL FOGLALKOZÓ ÍRÁSAIHOZ¹

Ábel István², Nagy Gyula³

DOI: [10.29180/978-615-6886-01-9_1](https://doi.org/10.29180/978-615-6886-01-9_1)

ABSZTRAKT

Losonczi Miklós tudományos munkássága immár több mint 45 évet fog át, és az általa publikált írások sok területet érintettek. Ebben a kitekintésben mégis azt a benyomást erősítjük, hogy mindig is egy témát jár körbe nagy odaadással, elméleti igényességgel, a gyakorlati vonatkozások alapos ismertetésével. Ez a kutatási téma a gazdasági fejlődést meghatározó és alakító tényezők dinamikája, valamint a kívánatos fejlődési irány kilátásai. Kutatási témaként ez nagy kihívást jelentett az 1980-as évektől az ezredfordulóig terjedő korszakban. Írásai mégis sokszínűek és a korszakok változásait precízen tükrözik. Ami a változást illeti, az elmúlt pár évtized során is több nagy, úgymond történelmi jelentőségű változást éltünk meg. A közgazdaságtani elemzés kategóriái hasonlóan jelentős változáson mentek keresztül. Losonczi Miklós kitartása és határozott iránykövetése innen visszatekintve egy kategóriával kapcsolható egységbe, ami a globalizáció által determinált fejlődési irány kutatása. Írásai mégis nem e mára agyonhasznált fogalom felidézését jelentik, hanem a sokszor változó konkrét tartalom lényegét adják át. Ebben az írásban a globalizáció lelassulására, az ellátási láncok alkalmazkodására és az inflációs összefüggésekre koncentrálnak, mutatjuk be az aktuális vonatkozásokat, melyekben Miklós munkái jó eligazítást adnak.

Kulcsszavak: globalizáció, deglobalizáció, ellátási láncok, re-shoring, friend-shoring

JEL-kód: F01, F10, F50, F52, F60

1 Az itt tárgyalt fogalmak és folyamatok részletes meghatározását a Külgazdaság számára 2024. április 11-én benyújtott hosszabb kéziratban ismertetjük.

2 Ábel István, egyetemi tanár, Budapesti Gazdasági Egyetem, Pénzügyi és Számviteli Kar, Pénzügy Tanszék, e-mail: abel.istvan@uni-bge.hu

3 Nagy Gyula, főiskolai tanár, Budapesti Gazdasági Egyetem, Pénzügyi és Számviteli Kar, Pénzügy Tanszék, e-mail: drnagy.gyula@uni-bge.hu

BEVEZETÉS

Losoncz Miklós több írásában elméleti igényességgel foglalkozik a globalizáció gazdasági dinamikáját meghatározó tényezőkkel (Losoncz, 2017a, 2022). Elemzéseink napjaink meghatározó világgazdasági folyamatainak néhány olyan jelenségét vizsgálják, amelyek valószínűsíthetően tartósan befolyásolják a globális és a regionális fejlődés lehetőségeit.

Az 1960-as évektől a világban különféle, döntően a kereskedelmi kapcsolatok elmélyítésére építő regionális integrálódási törekvések váltak meghatározóvá, Losoncz Miklós kutatásainak fókuszában az Európai Unió (EU) fejlődési útjának és működésének kérdései, valamint a magyar uniós csatlakozás álltak (Losoncz, 2004, 2006, 2007, 2011). Legelső publikációja (Losoncz, 1978) is az EU jogelődjének, az 1957. március 25-én aláírt szerződéssel létrejött Európai Gazdasági Közösség kibővülésének lehetséges világgazdasági következményeit elemezte. Az integrálódási folyamat az egyes térségek közötti kapcsolatok erősödésével mindinkább világméretűvé vált. A globalizáció előrehaladása során létrejött horizontális és vertikális termelési és értékesítési kapcsolatok a kölcsönös függésnek, egymásra utaltságnak rendkívül magas szintjét érték el. A globális érték-, illetve ellátási láncok a világgazdaság legkülönbözőbb térségeit, iparágait és vállalatait kapcsolták össze a késztermék előállításához szükséges közbülső termék inputok révén. Az ellátási láncok keretében zajló nemzetközi termékforgalom hozzájárult a technológiai fejlődéshez, aminek köszönhetően globális szinten nőtték az esélyei a szegénység mérséklésének, az életszínvonal emelésének, a kevésbé fejlett országok felzárkózásának és gazdasági fejlettségi színvonaluk javításának.

Losoncz (2022) e folyamat dinamikáját és hajtóerőit új megközelítésben tárgyalja, és bemutatja a globalizáció lassulásának a folyamat fenntarthatóságával összefüggő kockázatait. Írásunkban Losoncz (2022) gondolatmenetét követve újabb elemeket ismertetünk az általa kifejtett megállapítások szemléltetésére.

A GLOBALIZÁCIÓ FEJLŐDÉSI ÚTJA

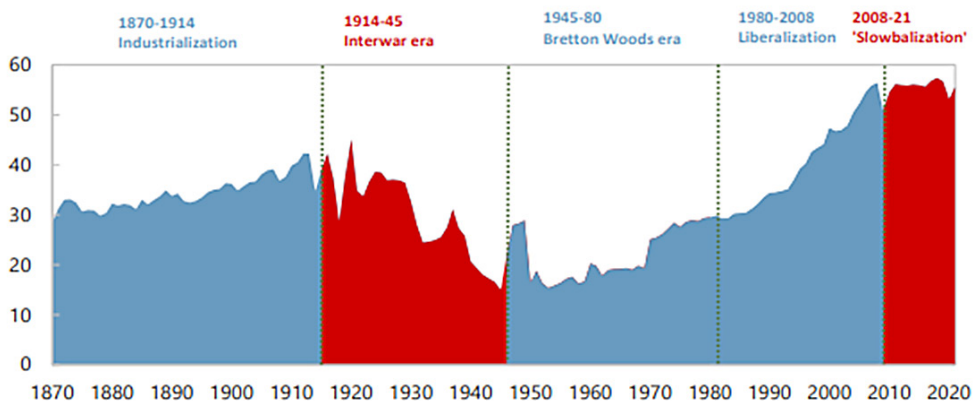
A globalizáció hosszú időszakra visszatekintő folyamatában az országok külkereskedelmének a globális GDP-ben (bruttó hazai termék – Gross Domestic Product) mért aránya alapján *Shekhar et al.* (2023) öt korszakot határozott meg (lásd 1. sz. ábra). Az első az iparosodás időszaka, mely az 1870-es évektől az I. világháborúig terjedt. Ebben a korszakban a kereskedelmi forgalom bővülését az aranypénzrendszer és a tömegszállítás által lehetővé tett költségcsökkenés

segítette. A két világháború közötti második időszakban a kereskedelmi forgalom elszámolásában az országok fokozatosan áttértek az aranypénzrendszerrel más elszámolási módra, de az 1929-1933-as világválságot követően a sok szempontból korlátot jelentő klíringrendszer alkalmazása vált általánossá. Ebben az időszakban a globalizáció folyamata lefékeződött. Ehhez a megtorpanáshoz hozzájárult a fokozódó nacionalizmus, miközben a nemzetközi kereskedelemben a háborús katonai felkészülés felerősítette a protekcionizmust. A globalizáció harmadik időszaka a II. világháborútól az 1970-es évek végéig tartott. Ebben az időszakban a dollárra épült arany deviza rendszer és az USA (Amerikai Egyesült Államok – United States of America) expanzív fiskális és monetáris szerepvállalása hozzájárult a nemzetközi kereskedelem gazdasági növekedést meghaladó dinamikus fejlődéséhez, a globalizáció újbóli erősödéséhez. Azonban ezekben az évtizedekben is jellemző volt, hogy a kereskedelmi forgalom és a külföldi befektetések geopolitikai megfontolásoknak alárendelten zajlottak. Ezt az időszakot nevezzük a hidegháború időszakának. A szembenálló blokkok közötti kereskedelem aránya ekkor a világkereskedelem 5 százalékát sem érte el. A negyedik szakasz a hidegháború megszűnését követően az 1980-as évek elejétől 2008-ig, a globális pénzügyi válságig tartott, és a globális fejlődés sikeres időszaka volt. Sok feltörekvő ország, köztük a volt szovjet blokk országainak a globális gazdaságba való bekapcsolódását eredményezte. *Losoncz (2022)* a visegrádi országok Európai Unióhoz való csatlakozásának, regionális belső piacába való beépülésének és egyidejű globális kereskedelempolitikai nyitásának tapasztalatait elemelve kiemelte, hogy ezek a külső tényezők nagyon fontos szerepet játszottak ezen országok gazdasági növekedése fenntarthatóságának megerősítésében. A globális pénzügyi válság szakaszhatárnak bizonyult a globalizáció fejlődése szempontjából, a válságkezelésben pedig meghatározó szerepre tettek szert a monetáris politikai intézkedések (*Losoncz – Nagy, 2011; Losoncz, 2014*).

Az ötödik szakasz 2008-tól napjainkig tart. Sok szempontból megtorpanásokkal, a visszarendeződés kockázatával terhelt ez az időszak. A globalizáció lelassult (slowbalization), a világkereskedelem/GDP arány 60 százalék körüli értéken stabilizálódott. Az elmúlt években ugyanakkor fokozódott a javak és a tőke szabad áramlását övező fenyegetettség, amit jól érzékeltet, hogy 2022-ben mintegy háromezer kereskedelmet közvetlenül érintő vám-, export és egyéb behozási korlátozást vezettek be a világon (*Gopinath, 2023*) a fokozódó geopolitikai kockázatok következtében.

A gazdasági integrálódásban legmesszebbre jutott Európai Unió addigi töretlen bővülését az Egyesült Királyság kilépése megtörte. A Brexit következményeit az EU és a globális gazdaság fejlődése szempontjából részletesen elemezte *Losoncz (2017b, 2020)*.

1. sz. ábra: A kereskedelmi nyitottság alakulása 1870-2020 között
(az export és import összege a GDP százalékában)

Forrás: Shekhar et al., 2023, p. 6.

A GLOBALIZÁCIÓ FÉNYKORA ÉS MEGTORPANÁSA, A NEMZETKÖZI ERŐVISZONYOK ÁTRENDÉZŐDÉSE

A globalizáció fénykorával, majd megtorpanásával *Losoncz (2022, 558-561. o.)* részletesen foglalkozik a folyamat fenntarthatóságával összefüggő nézőpontból. Mi ebben a részben az általa összefoglalt megállapítások további alátámasztásához kapcsolódó elemeket gyűjtöttünk össze. A globalizáció jelentette fejlődési folyamat különösen az 1990-es évek elejétől gyorsult fel, és ezt számos szerző hiperglobalizációs jelenségként azonosította (*Subramanian – Kessler, 2013*). E gyors fejlődés eredményeként 2009-ben már a világkereskedelem mintegy kétharmadát a multinacionális cégek bonyolították. A nemzetközi működőtőke befektetések (Foreign Direct Investments – FDI) gyorsan bővültek és ezek állománya a GDP kevesebb mint 10 százalékáról 2011-re 30 százalék fölé emelkedett (*Subramanian – Kessler, 2013, 5. o.*).

E több mint másfél évtized alatt a feldolgozóipari export aránya a GDP-ben 15-ről 26 százalékra nőtt, az áru- és szolgáltatás kivitel pedig 33 százalékra. A további fejlődés kilátásait ebben az időben javította Kína, India és Brazília megjelenése működőtőke exportálóként. A korábban egyoldalúan a fejlett országokból induló export mellett egyre inkább teret nyert a feltörekvő országokból származó export is.

A digitális kommunikáció és a technológiai fejlődés lehetővé tette, hogy a gyártási folyamat egyes elemei fizikailag elválaszthatók legyenek egymástól. A hatékonysági szempontok érvényesítése érdekében a kialakuló globális érték-láncokban az egyes termelési fázisokat oda telepítették, ahol azok a legolcsóbban voltak elvégezhetőek. Mindez a kereskedelmi forgalom gyors növekedésével járt együtt. A liberalizáció térnyerése a nemzetközi kereskedelem bővülésével párhuzamosan utat nyitott az ázsiai országok, kiemelten Kína, továbbá a latin-amerikai feltörekvő országok, valamint a kelet-közép-európai térség államai számára a nemzetközi munkamegosztásba, termék- és szolgáltatás-kereskedelembé, valamint tőkeáramlásba való bekapcsolódásra. Az elmúlt évtizedek gazdaságtörténeti kutatásai hangsúlyosan foglalkoztak a fejlett gazdaságokat jelentő Észak és a világ többi részét tömörítő fejlődő, vagy a legutóbbi időben mind szélesebb körben használt elnevezéssel, a globális Dél országai fejlődéstendenciáinak elemzésével, a növekvő egyenlőtlenség kihívásaival (Russel, 2023). Ezeknek a problémáknak a kezelése, a fejlett gazdaságokhoz való technológiai felzárkózás során a történelmi múltból fakadó nehézségek leküzdése mellett választ kell adni olyan újkeletű kihívásokra is, mint az eladósodottság, a migráció, vagy a klímaváltozás következményei (Frankema, 2024).

A Nemzetközi Valutaalap (International Monetary Fund – IMF) két csoportra bontva közöl különféle makrogazdasági adatokat a világ országairól, amelyek alapján jól látható az elmúlt évtizedekben a globális erőviszonyokban végbement tartós és gyors ütemű átrendeződés. A legfejlettebb országok részesedése a világ népességéből és GDP-jéből folyamatosan mérséklődik, miközben a feltörekvő és fejlődő országok részesedése tovább növekszik. A fejlett Észak országokban napjainkban a világ népességének kevesebb mint 14 százaléka él. A világ GDP-ből az ezredfordulón még mintegy 57 százalékkal részesedtek, részarányuk 2022-re már csak alig 42 százalékot tett ki. A 155 államot tömörítő globális Délnek a térnyerésén belül különösen figyelemre méltó Kína teljesítménye. Az ország ugyanezen időszak alatt a világ GDP-ben 11,6-ról 18,4 százalékra, a globális exportban pedig 3,7 százalékról 11,9 százalékra növelte súlyát, miközben a világ népességén belül 3 százalékponttal mérséklődött az aránya (IMF, 2001a; IMF, 2023b). Ezek az adatok arra utalnak, hogy az Észak-Dél egyenlőtlenség globálisan mérséklődött ugyan, de ezzel párhuzamosan fokozódott a Dél országai, valamint térségei közötti gazdasági fejlettségi különbség.

A globális gazdaságnak a nemzetközi kereskedelem és tőkeáramlás dinamikus bővülésével, a liberalizációval, világgazdasági nyitással jellemezhető gyors fejlődési szakasza véget ért. Tíz évvel a hiperglobalizációt elemző cikkük után Subramanian és szerzőtársai (Subramanian et al., 2023) ismét áttekintették a globalizáció helyzetét és a fejlődés kilátásaival kapcsolatos korábbi optimizmusukat

felülvizsgálták. A hiperglobalizációt követő időszakban a feldolgozóipari kereskedelem korábbi növekedése megtorpant, aránya több mint egy százalékponttal csökkent, miközben a szolgáltatáskereskedelmé egy százalékponttal növekedett. Az elmúlt években felerősödött amerikai-kínai kereskedelmi feszültségek és a kínai gazdaságfejlődésnek a belső piac irányába történő eltolódása, majd az orosz-ukrán háború és az erre adott nyugati válasz mind a folyamat lassulását váltották ki. A nemzetközi kereskedelem GDP-hez mért arányának mintegy négyévtizedes töretlen növekedése a 2008-2009-es globális pénzügyi válságot követően lelassult. Amíg a válságot megelőzően ez a mutató Kína esetében az 1990-es évek eleji 22 százalékról közel 65 százalékra emelkedett, 2020-ra 35 százalékra esett vissza. Ugyanezen időszakban az USA-ban a külkereskedelem GDP-hez viszonyított aránya 20-ról 27 százalékra nőtt, majd a krízis után 2020-ra négy százalékponttal mérséklődött (Alfaro – Chor, 2023)

A GLOBALIZÁCIÓT LASSÍTÓ TÉNYEZŐK ÉS A FENNTARTHATÓSÁG⁴

A globalizáció folyamatának kiteljesedésében meghatározó szerepre tettek szert azok a világméretekben szerveződő ellátási láncok, amelyek mind több ágazatban kapcsolják össze a reálszféra szereplőit a termelési, értékesítési folyamatokban. Miközben az ellátási láncok keretében megvalósult együttműködés hozzájárult a vállalati szintű költséghatékonyság javulásához és elmélyítette a technológiai fejlődés által lehetővé tett vertikális munkamegosztást, ezzel egyidejűleg fokozta azokat a kockázatokat, amelyek a globális beszállítóknak való egyre nagyobb kitétségből és az ellátási láncok potenciális zavaraiából származnak. Először a Covid-19 pandémia időszakában kellett szembesülniük az ellátási láncok szereplőinek a késedelmes vagy elmaradó inputok következményeivel. Ezt a helyzetet az orosz-ukrán háború tovább élezte, és ráirányította a döntéshozók figyelmét az évtizedek során kialakult globális termelési rendszerek függőségi viszonyaira, a földrajzi szempontból rendkívül hosszú láncok sérülékenységére, és egyes ágazatokban azok túlzott mértékű Kína-központúságára.

Thakur-Weigold és Miroudot (2023) az ellátási láncokkal kapcsolatos három fontos vélekedést cáfol, azokat mítosznak minősítve. Az egyik szerint a lean menedzsment⁵ elveinek túlhajtása, a just-in-time⁶ stratégiák alkalmazása hoz-

4 Ebben a részben és az ezt követő részben támaszkodunk az Ábel – Gerlaki – Lóga – Nagy (2024) írásban kifejtettekre.

5 A lean menedzsment olyan vállalat-szervezési, -irányítási rendszert jelent, amelynek célja, hogy a vállalat egyre gazdaságosabban legyen képes a termékei, szolgáltatásai előállítására. A lean eredeti jelentése „karcsú”.

6 A just in time (JIT – éppen-időben-elv) olyan készletezési stratégiát jelent, amely nem igényli

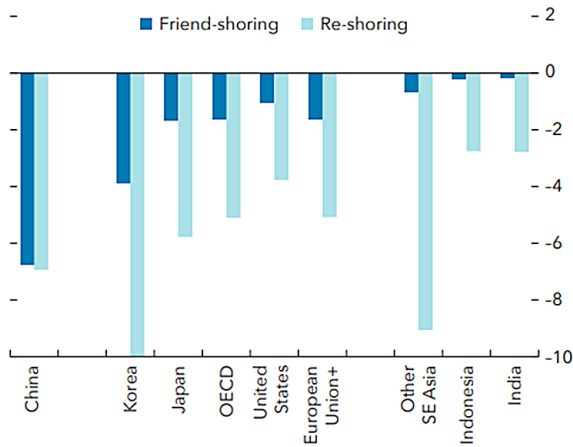
zájárult az ellátási láncok jelenlegi problémáinak kialakulásához. Empirikus tanulmányok széles körének adatai alapján cáfolják ezt a feltételezést, rámutatva, hogy a vállalatok számára a hatékonyság és az ellenállóképesség (reziliencia) egyaránt kritikus sikertényező a nyereséges működés és az üzleti folytonosság fenntartása szempontjából, vagyis a lean menedzsment nem a probléma oka, hanem a megoldás része. A másik cáfolt mítosz szerint a hatékony ellátási láncok kevésbé ellenállóképesek. A szélsőségesen lean-elveket megvalósító ellátási láncokban ugyanis a vállalatok egyoldalúan a hatékonysági szempontokat érvényesítik az ellenállóképesség rovására is. Például keveset fektetnek a készletekbe, aminek a következtében egy ponton túl nem képesek megfelelően reagálni a kereslet változására vagy az ellátási bizonytalanságokra. Az empirikus kutatók azonban csak részben támasztják alá ezt a gyanút. A külső sokkal szemben ellenállóképes cég kétféle módon tud visszatérni egy válságot követően a korábbi működéséhez. Az egyik, ha rendelkezik feleslegekkel (szabad kapacitások, készletek), ez azonban nem költséghatékony. A másik, hatékonyabb megoldás az, ha az ellenállóképesség fenntartását a rugalmasság, a koordinációs kultúra és együttműködés révén valósítja meg oly módon, hogy mindez hosszabb távon hozzájáruljon a versenyképességhez. A *Thakur-Weigold és Miroudot (2023)* által kifogásolt harmadik mítosz szerint a külföldi kínálat gyengíti az ellátási láncok ellenállóképességét. E feltételezés szerint a külföldi kínálattól való függőség következtében az ellátási láncokon keresztül átterjednek a sokkhatások. Ennek a feltételezésnek az oka az, hogy a beszállító a saját hazai piacának ellátását helyezi előtérbe, ha valamilyen okból nem képes a kereslet kielégítésére. A külső beszállítóktól való túlzott függőség mérséklésének igénye arra indította a kormányokat, hogy ösztönözzék a globális ellátási láncok részbeni hazatelepítését, hazai termeléssel való kiváltását (reshoring), vagy földrajzilag közelebb hozását (nearshoring), illetve a beszerzéseknek együttműködő országokba történő átirányítását (friendshoring). A multinacionális cégek üzleti jelentéseinek szövegelemzése azt mutatja, hogy ugrásszerűen megnőtt a fenti fogalmak említésének gyakorisága, ami az egyes országpárok közötti geopolitikai távolság növekedésére utal (*IMF (2023d)*).

A Kína és az USA közötti kereskedelmi kapcsolatokat befolyásoló intézkedések között az egyik az amerikai információtechnológiai fejlesztésekhez való kínai hozzáférés korlátozása e cégek kínai exportjának tilalmán keresztül. Felmerül a kérdés, hogy a kínai exporttilalomra az érintett exportálók hogyan reagálnak, miként próbálják az ellátási láncot átalakítani a gazdasági pozícióik

jelentős készletek tartását, ugyanis összehangolja a nyersanyagok vagy alkatrész rendelését a gyártási ütemtervvel, így jelentős megtakarítást tesz lehetővé a készletgazdálkodási költségekben.

megőrzése érdekében. *Crosignani et al. (2024)* elemzése meglepő képet fest erről. Az exporttilalmi listában érintett amerikai cégek leállítják ugyan a kínai ügyfeleknek szóló szállításaikat, de nem érzékelhető, hogy ezek helyébe újabb ügyfelek lépnek. A tőkepiacok viszont gyorsan reagáltak, és az érintett cégek tőkepiaci kapitalizációja 130 milliárd dollárral mérséklődött a részvényárfolyamuk csökkenése miatt. A cégeket ért ilyen mértékű veszteség mellett kérdéses, hogy az exportkorlátozás által elért célok hozama ezzel összemérhető-e.

2. sz. ábra: GDP veszteség a friendshoring és a reshoring forgatókönyvek alapján (GDP szintek, százalékos eltérés az alapforgatókönyvhöz képest)

Forrás: IMFc, (2023 p. 40)

A 2. sz. ábra a globális ellátási láncok jelentette kockázatok kezelése érdekében alkalmazott gazdaságpolitikai intézkedések által okozott változások (reshoring, friendshoring) GDP-re gyakorolt hatásait mutatja. Az IMFc (2023) a reshoring scenárió esetén azzal a feltételezéssel élt, hogy az OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development – a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet) és Kína az összes országból származó importtól való függőségét csökkenti. A friendshoring esetében az egymástól való beszerzésektől való kölcsönös függőséget építik le különféle nem-vámjellelű korlátozások életbe léptetésével, ezek azonban a többi országot nem érintenék. Ez a modellszámítások szerint a globális GDP 1,8 százalékos csökkenésével járna, viszont Kína ennél jóval nagyobb, mintegy 6,8 százalékos veszteséget lenne kénytelen elkönyvelni. Az OECD országai ugyanakkor a kínai inputnak

való kitettség függvényében eltérő mértékű, de jóval kisebb GDP visszaeséssel számolhatnának. A negatív gazdasági következmények a világ többi országát illetően nem lennének számottevőek, a GDP 0,2-0,7 százalékkára rúgnának, figyelemmel arra, hogy a kereskedelem eltérítés következtében még javulhatnak is az export lehetőségeik. A reshoring forgatókönyv viszont hosszabb távon a globális kibocsátás 4,5 százalékos visszaesését okozná, miközben Kínát 6,9 százalékos, az OECD-t 3,8-10,2 százalékos veszteség érné. Ráadásul a világ többi országa sem tudná kihasználni a friendshoring szcenárió által lehetővé tett kereskedelem eltérítés előnyeit. Így a délkelet-ázsiai országok a nagyon erős kínai és OECD kötődésük következtében 9,1 százalékos GDP csökkenéssel és egyre szigorúbb kereskedelmi korlátozásokkal kénytelenek szembenézni.

A több ország közreműködésével működtetett ellátási láncok ugyan sok kockázatnak vannak kitéve napjainkban, mégis sokkal ellenállóképesebbnek mutatkoznak, különösen súlyos válsághelyzetekben. *Thakur-Weigold és Miroudot S. (2023)* felhívta a figyelmet arra is, hogy az elmúlt évtizedekben az ellátási láncok olyan fontos termékinnovációt valósítottak meg a nemzetközi piacokon, amelylyel a hazai vállalkozások nem tudták felvenni a versenyt.

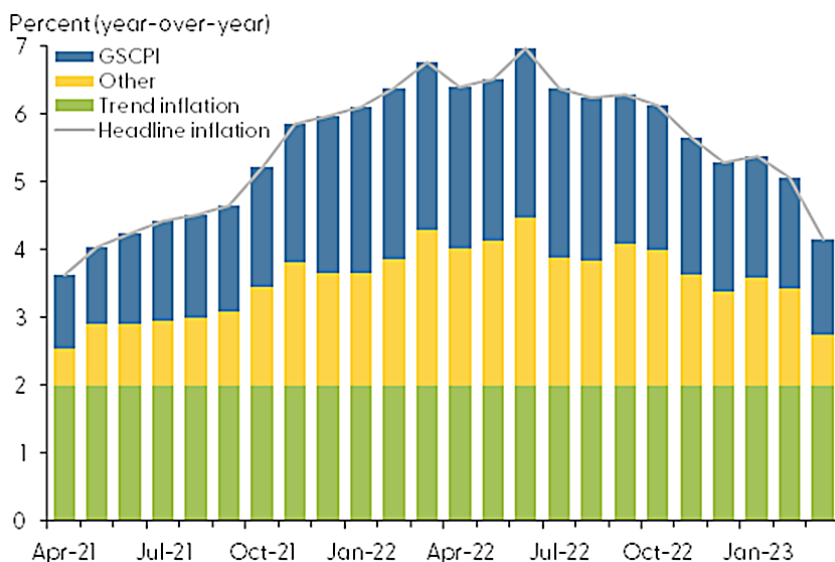
AZ ELLÁTÁSI LÁNCOK SZEREPE AZ INFLÁCIÓBAN

Az ellátási láncokat érintő beavatkozások és azok alkalmazkodása következményeit több makroökonómiai változó vonatkozásában elemezte *Clancy et al. (2023)*. Az ellátási láncokban résztvevő külföldi szereplők inputjának hazai termeléssel való kiváltását célzó intézkedéseknek a kibocsátásra, a foglalkoztatásra, illetve az inflációra gyakorolt hatásait elemezték a világ három térségének (eurózóna, USA, a világ többi része) kereskedelmi kapcsolatait átfogó dinamikus egyensúlyi modell keretében. A vizsgálat azt igyekezett felmérni, hogy az eurózóna ellátásbiztonsági megfontolások alapján hozott esetleges döntése az ellátási láncok egyoldalú átrendezéséről, a termelés hazahozataláról milyen következményekkel járna. Arra jutottak, hogy egy ilyen beavatkozásnak hosszabb távon több kedvezőtlen hatása is lenne. Az egyik az, hogy a hazai termelők egyes külföldi versenytársak kiesése nyomán megerősödött piaci helyzetüket várhatóan a haszonkulcs emelésére használnák fel, amely növeli a gazdaságban az inflációs nyomást, és felemésztí az intézkedéstől várt, a hazai kibocsátásra gyakorolt kedvező hatást. Több empirikus elemzés – *Konczal – Lusiani, 2022; Weber – Wasner, 2023; Ábel et al. 2023* – kimutatta, hogy az elmúlt években a vállalatok visszaéltek erőfölényükkel, és a költségeiknél nagyobb mértékben emelték a haszonkulcsukat, ezzel hozzájárultak az inflációhoz (greedflation).

A másik hátrányos következmény a piaci verseny gyengülése lenne, hiszen az ellátási lánc kieső külföldi láncszemei helyébe lépő alacsonyabb minőségű hazai input következtében az exportáló cégek termelékenysége romlik. Ez megnöveli ennek a termelési átrendeződésnek a gazdasági költségeit.

Az elmúlt években a globális fejlődés megtorpanása az ellátási láncokban keletkező feszültségek erősödésével járt együtt. Ezek a zavarok sok országban inflációs sokkot okoztak. *Liu és Nguyen (2023)* az USA inflációjának alakulását elemezve az ellátási láncokban keletkezett zavarok hatását a Global Supply Chain Pressure Index (GSCPI) felhasználásával vizsgálták. Ez a mutató a havi szállítási költségekre vonatkozó 27 mutatószám és egyéb releváns komponensek figyelembevételével készül, és ennek változását hasonlították össze a személyes fogyasztási kiadásokkal (personal consumption expenditures, PCE) mért áralakulással. Az index váratlan megugrása több csatornán keresztül, így az inflációs várakozások növelésén, valamint az importárak és a közbülső termékek input költségén keresztül fokozta az infláció trend szerinti alakulását. A 3. sz. ábra azt mutatja, hogy az ellátási láncokban fellépő sokkhatások 2021 áprilisa és 2023 márciusa között átlagosan 60 százalékkal növelték a PCE inflációt.

3. sz. ábra: Az ellátási lánc sokkok hozzájárulása a PCE-inflációhoz az Amerikai Egyesült Államokban

Forrás: Liu – Nguyen (2023, 4. o.)

A globális ellátási láncok átrendeződését vizsgálva *Qui et al. (2023)* 2021-ben 24.773 cég összesen 37.542 szállító-vevő kapcsolatát vizsgálta meg, amelyet 2023-ban 25.114 cég 37.976 kapcsolatának vizsgálatával megismételt. A két alkalommal elvégzett felmérések azt mutatták, hogy az ellátási láncok megnyúltak, hosszabbak lettek, anélkül, hogy a hálózat sűrűbbé vált volna. Mindez arra utal, hogy a szállítói kapcsolatok diverzifikáltabbá váltak. Ez azt is jelenti, hogy például az USA és Kína közötti ellátási láncok esetében új térségbeli országok kapcsolódtak a láncba. A kitettség csökkentése érdekében Kína ellen Amerikában bevezetett kereskedelmi szankciók és korlátozások hatására Kínának az USA importjában való részaránya a 2018. évi 22 százalékról 13 százalékra esett vissza 2023 első felére (*Gopinath, 2023*). A direkt amerikai beszerzés leépülését ugyanakkor ellensúlyozta az indirekt kapcsolatok megélénkülése, ami azt jelenti, hogy az olcsó bérű Vietnám, és az USA számára nearshoring/friendshoring alternatívát kínáló Mexikó – természeti adottságait, földrajzi elhelyezkedésüket és szabadkereskedelmi megállapodásukat kihasználva – növelték részarányukat Kína rovására az amerikai importban. Ugyanakkor ezzel párhuzamosan Kína hasonló mértékben fokozta exportját és működőtőke kivitelét ugyanezekbe az országokba. A kínai befektetők által Vietnámban és Mexikóban létrehozott vállalkozások az amerikai piacon értékesítenek, a termeléshez pedig döntően kínai importot használnak (*Alfaro – Chor, 2023*).

KÖVETKEZTETÉSEK

Kína kulcsszerepe az ellátási láncokban, ha lassan is, de változóban van. E változás meglepő módon nem is annyira a nyugati országok protekcionista vagy gazdaságvédelmi intézkedéseinek a következménye, hanem sokkal inkább a kínai gazdaság belső problémáira vezethető vissza, ami a növekedési ütem lassulásában is tetten érhető. Ez viszont új kereskedelmi lehetőségeket teremt India és a dél-kelet-ázsiai térség országai számára. Több tényező utal arra, hogy a globális ellátási láncok Kína központúsága mérséklődik, nem függetlenül az ország gazdasági növekedésének várható tartós mérséklődésétől. *Roubini (2024)* szerint strukturális reformok nélkül a kínai gazdaság növekedési potenciálja 4 százalék alatt marad a következő három évben, 2030-ra pedig közel 3 százalékra esik vissza.

Az elmúlt évtizedek fejlődését a világkereskedelemnek a GDP növekedését meghaladó dinamikája jellemezte, amely során a nemzetközi munkamegosztás kiszélesedett, és elmélyült, a kölcsönös egymásra utaltság és függés fokozódott. A hatékonysági követelményeknek való megfelelés jegyében kiépültek azok a

globális ellátási láncok, amelyek kihasználták a protekcionizmus visszaszorulását, a nemzetközi liberalizáció által biztosított kedvező működési feltételeket, és jelentős mértékben hozzájárultak a globalizáció térhódításához. Napjainkra azonban ez a hosszú ideig meghatározó fejlődés megtorpant és a globalizáció lassulásának időszakában vagyunk. A kilátásokat tovább rontja a protekcionizmus erősödése, az USA és Kína közötti geopolitikai konfrontálódás.

A globális fejlődés lassulása az ellátási láncoknál olyan problémákra hívta fel a figyelmet, amelyek az ellenállóképességük javítását teszi szükségessé. A globális ellátási láncoknak való túlzott kitettségéből, illetve azok működési zavaraiából származó kockázatok a politikai és a vállalati döntéshozókat egyaránt kihívás elé állította. A válaszként megfogalmazott, biztonsági szempontokat előtérbe helyező reshoring/nearshoring/friendshoring stratégiák az ellátási láncokból származó input útjának lerövidítésével, áttekerésével és a hazai termeléssel történő kiváltásával próbálkoznak. Ezek azonban ellentmondásos következményekkel járnak, ami rövid távon sem túl ígéretes, hosszú távon pedig mindenképpen növekedési veszteségekkel járnak mindenki számára (Cerdeiro et al., 2023). Az amerikai-kínai szembenállás például olyan átrendeződést indított el, melyben a közvetlen kínai kapcsolatot például Vietnámból és Mexikóból származó importtal helyettesítik. Ezen országokban ugyanakkor jelentősen fokozódik a kínai szerepvállalás. A két országba irányuló, de végső állomásként az amerikai piacra menő kínai áru- és tőkeexport dinamikusán növekszik.

FELHASZNÁLT FORRÁSOK

- Aiyar, S. & Ilyina, A. (2023, Február 8). Charting Globalization's Turn to Slowbalization After Global Financial Crisis. *IMF Blog*. <https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2023/02/08/charting-globalizations-turn-to-slowbalization-after-global-financial-crisis>
- Alfaro, L. & Chor, D. (2023). Global Supply Chains: The Looming "Great Reallocation". *Paper prepared for the Jackson Hole Symposium, 24-26 Aug 2023*, https://www.kansascityfed.org/Jackson%20Hole/documents/9774/AlfaroChor_JacksonHole_30Aug2023.pdf
- Ábel, I., Gerlaki, B., Lóga, M. & Nagy, Gy. (2024). A lassuló globalizáció és az ellátási láncok, *Külgazdaság*, megjelenés alatt.
- Ábel, I., Hegedűs, Sz., Nagy, Gy. & Tóth, O., É. (2023). Corporate pricing power and inflation In: Gáspár, Tamás (edit.) *Foresight in research – Case studies on future issues and methods: Session proceedings of the BBU Research Day 2023*, 201, 181-190. https://doi.org/10.29180/9786156342560_10

- Cerdeiro, D., Kothari, S. & Muir, D. (2023, Október 17). Harm From 'De-Risking' Strategies Would Reverberate Beyond China. *IMF Blog* <https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2023/10/17/harm-from-de-risking-strategies-would-reverberate-beyond-china>
- CHIPS and Science Act. (2022), *Public Law No:* 117-167. <https://www.congress.gov/bill/117th-congress/house-bill/4346>
- Clancy, D., Smith, D. & Valenta, V. (2023). The macroeconomic effects of global supply chain reorientation. *European Central Bank, Working Paper Series, 2903* <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwps/ecb.wp2903~8bc715c800.en.pdf>
- Crosignani, M., Han, L., Macchiavelli, M. & Silva, A., F. (2024, Április). Geopolitical Risk and Decoupling: Evidence from U.S. Export Controls. *Federal Reserve Bank of New York Staff Reports, 1096* <https://doi.org/10.59576/sr.1096> https://www.newyorkfed.org/medialibrary/media/research/staff_reports/sr1096.pdf Letöltve: 2024. március 10.
- Frankema, E. (2024, Január 2). From the Great Divergence to South-South divergence, *Brave New Europe*, Ewout Frankema - From the Great Divergence to South-South divergence - Brave New Europe <https://braveneweuropa.com/ewout-frankema-from-the-great-divergence-to-south-south-divergence>
- Gopinath, G. (2023, December 11). *Cold War II? Preserving Economic Cooperation Amid Geoeconomic Fragmentation*, Plenary Speech. 20th World Congress of the International Economic Association, Colombia, <https://www.imf.org/en/News/Articles/2023/12/11/sp121123-cold-war-ii-preserving-economic-cooperation-amid-geoeconomic-fragmentation>
- Inflation Reduction Act of 2022 https://www.democrats.senate.gov/imo/media/doc/inflation_reduction_act_of_2022.pdf
- International Monetary Fund (2001a, Május). *World Economic Outlook: Fiscal Policy and Macroeconomic Stability*. International Monetary Fund, <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2016/12/31/Fiscal-Policy-and-Macroeconomic-Stability>
- International Monetary Fund (2023b). *World Economic Outlook: Navigating Global Divergences*. International Monetary Fund <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2023/10/10/world-economic-outlook-october-2023>
- International Monetary Fund (2023c, Október). *Regional Economic Outlook Asia and Pacific: Challenges to sustaining growth and disinflation*. International Monetary Fund <https://www.imf.org/en/Publications/REO/APAC/Issues/2023/09/27/regional-economic-outlook-for-asia-and-pacific-october-2023>

- International Monetary Fund (2023d, April). *World Economic Outlook: A Rocky Recovery*. Washington, DC. <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2023/04/11/world-economic-outlook-april-2023>
- Konczal M. & Lusiani N. (2022, June). *Prices, Profits, and Power: An Analysis of 2021 Firm-Level Markups*. Roosevelt Institute, https://rooseveltinstitute.org/wp-content/uploads/2022/06/RI_PricesProfitsPower_202206.pdf
- Liu Z. & Nguyen T. L. (2023, June 20). *Global Supply Chain Pressures and U.S. Inflation*. FRBSF Economic Letter 2023-14, Pacific Basin Notes <https://www.frbsf.org/research-and-insights/publications/economic-letter/2023/06/global-supply-chain-pressures-and-us-inflation/>
- Losoncz Miklós (1978). Az EGK kibővülésének világgazdasági következményei. *Külgazdaság, XII.*(5) 63-69.
- Losoncz Miklós (2004). Gazdaság- és pénzügypolitika az Európai Unióban Budapest, *Perfekt* 160.
- Losoncz Miklós (2006). Az Európai Unió: Rómától Budapestig Tatabánya, *Tri-Mester Bt.* 245.
- Losoncz Miklós (2007). A magyar EU-tagság gazdaságpolitikai kihívásai Tata, *Tri-Mester Bt.* 267. https://publikaciotar.uni-bge.hu/id/eprint/1487/1/Losoncz_eu.pdf
- Losoncz Miklós (2011). Az Európai Unió külkapcsolatai és külkapcsolati politikája Tatabánya, *Tri-Mester Bt.* 239. <https://publikaciotar.uni-bge.hu/id/eprint/1486/1/euk%C3%BClkapcs.pdf>
- Losoncz, Miklós (2014). Az államadósság-válság és kezelése az EU-ban Tatabánya, *Tri-Mester Bt.* 420. https://kulgazdasag.eu/api/uploads/7_ujk_benczes_5d604e0571.pdf
- Losoncz M. (2017a). A globális és regionális integrálódás és a fenntartható gazdasági növekedés néhány kérdése a visegrádi országokban. *Közgazdasági Szemle, 64* (7-8). 677-697. https://real.mtak.hu/60074/1/01_LosonczA_u.pdf
- Losoncz Miklós (2017b). Az Egyesült Királyság kilépése az EU-ból és az európai integráció Budapest, *Budapesti Gazdasági Egyetem (BGE)* 257.
- Losoncz Miklós (2020). *Brexit: Ugrás az ismeretlenbe* Budapest, Noran Libro Kiadó
- Losoncz M. (2022): Gazdasági globalizáció és fenntarthatóság. *Educatio* 31(4). 555–570. <https://doi.org/10.1556/2063.31.2022.4.3>
- Losoncz Miklós & Nagy Gyula (2011). A globalizáció és a 2007-2011. évi pénzügyi válság Tatabánya, *Tri-Mester Bt.* 235. <https://publikaciotar.uni-bge.hu/id/eprint/1488/1/losoncz-nagy.pdf>
- Qiu H. Shin H. S. & Zhang L. S. Y. (2023, October). Mapping the realignment of global value chains. *BIS Bulletin, 78*(3), <https://www.bis.org/publ/bisbull78.pdf>

- Roubini N. (2024, January 8). *Where Will the Global Economy Land in 2024?* Project Syndicate, <https://www.project-syndicate.org/commentary/global-economy-2024-growth-inflation-us-china-europe-by-nouriel-roubini-2024-01>
- Russel A. (2023, December 1). *Year in a word: 'Global south'*, Financial Times, <https://www.ft.com/content/33566a47-f3c3-4c10-b7fd-97d58d6c5198>
- Shekhar A. et al. (2023). *Geoeconomic Fragmentation and the Future of Multilateralism*. Staff Discussion Note SDN/2023/001. International Monetary Fund, Washington, DC, <https://www.imf.org/en/Publications/Staff-Discussion-Notes/Issues/2023/01/11/Geo-Economic-Fragmentation-and-the-Future-of-Multilateralism-527266>
- Subramanian A. & Kessler M. (2013). *The Hyperglobalization of Trade and Its Future*. WP 13-6 Peterson Institute for International Economics, Washington, DC. <https://www.piie.com/sites/default/files/publications/wp/wp13-6.pdf>
- Subramanian A., Kessler M. & Properzi E. (2023). *Trade hyperglobalization is dead. Long live...?* WP 23-11 Peterson Institute for International Economics, Washington, DC. <https://www.piie.com/sites/default/files/2023-11/wp23-11.pdf>
- Thakur-Weigold, B. & Miroudot, S. (2023). *Supply chain myths in the resilience and deglobalization narrative: consequences for policy*. J Int Bus Policy 7, 99–111. <https://doi.org/10.1057/s42214-023-00170-3>
- The World Bank, (1980, Augustus). *World Development Report, World Development Report 1980*, Washington, DC. August <https://documents1.worldbank.org/curated/en/430051469672162445/pdf/108800REPLACEMENT0WDR01980.pdf>
- Weber I. M. & Wasner E. (2023). *Sellers' Inflation, Profits and Conflict: Why can Large Firms Hike Prices in an Emergency?* *Review of Keynesian Economics*, 11(2), 183–213. <https://doi.org/10.7275/cbv0-gv07>
- Wolf M. (2024, January 16). *What we really know about the global economy*. *Financial Times* <https://www.ft.com/content/41bc7747-63b9-41e5-a341-6c953be511ac>